

Vedrana DELONGA i suradnici, *Prije sjećanja: – Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače u Splitu, 1992. godine.*

I. dio, Split, 2014., (381 str.; ilustracije u boji; 7 presavijenih listova s planovima i tlocrtima).

ISBN / ISSN 978-953-6803-38-5

II. dio, Split, 2015., (390 str.; katalog nalaza; ilustracije u boji).

ISBN / ISSN 978-953-6803-39-2

ISBN 978-953-6803-40-8 (cjelina)

Izdavač: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Split

Serijski naziv: Katalozi i Monografije 19/I-II.

Cijena: 400,00 kn

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika objelodanio je, 2014. godine, dvotomno izdanje pod nazivom *Prije sjećanja Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače 1992. godine*, autorice Vedrane Delonga i suradnika. Radi se o iscrpnom arheološkom izvještaju o rezultatima zaštitnih iskopavanja koja su vođena u okviru Projekta istraživanja i konzervacije istočnih podruma i portika Dioklecijanove palače, a kao uvod u složeni proces obnove središta grada u Dioklecijanovoj palači, intenziviran u idućim godinama u okviru projekta Split 1700. Tim je projektom, kao što je poznato, Poglavarstvo grada Splita obilježilo, pod visokim pokroviteljstvom UNESCO-a, 1700. obljetnicu utemeljenja Grada. Bio je to, u stanovitom smislu, nastavak dugogodišnje akcije istraživanja i uređanja povijesne jezgre koju je uglavnom kroz cijelu drugu polovinu 20. stoljeća vodio Urbanistički zavod Dalmacije, odnosno njegov Odjel za graditeljsko nasljeđe (a u posljednjoj fazi i Mediteranski centar za graditeljsko nasljeđe), pod vodstvom Jerka Marasovića. U tom dugom razdoblju istraživanja vrlo značajnu dionicu čini zajednički istraživački program koji se od sedamdesetih godina nadalje vodio u suradnji sa Sveučilištem Minnesota iz Minneapolisa, s glavnom istraživačicom dr. Sheilom McNally (nažalost, nedavno preminulom). Podsjetit ću da su izvještaji s detaljnom dokumentacijom i o tom kompleksnom projektu objelodanjeni u više svezaka na hrvatskom i engleskom jeziku, a odnose se uglavnom na rezultate istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače.

Kampanju iz 1992. godine – u kojoj su sudjelovali Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, Zavod za zaštitu spomenika kulture i splitski Arheološki muzej, uz suradnju Mediteranskoga centra za graditeljsko nasljeđe – mogli bismo smatrati nastavkom jednog ranijeg zajedničkog rada u Dioklecijanovoj palači, kojim su postignuti i te kako značajni rezultati u istraživanju najstarije povijesne jezgre Grada.

Vedrana Delonga, autorica najvećeg broja priloga u publikaciji, opisala je u predgovoru organizaciju i sudionike arheološke kampanje, a u uvodu tijekom istraživanja, ostvaren po karakterističnim fazama. U posebnom dijelu sustavno je opisala otkopnu stratigrafiju lokaliteta navodeći detaljno sve sektore istraživanja.

Autorica se nakon toga, u posebnom dijelu izvještaja, osvrnula na sve kulturne slojeve što proizlaze iz nalaza i na njihov slijed, razlučivši ukupno šest različitih faza. Prvoj (koju obrađuje zajedno s Majom Bonačić Mandinić) pripada izvorno stanje Dioklecijanove palače, a odnosi se na jednu dvoranu u okviru Dioklecijanovih istočnih supstrukcija, uključujući i nalaze iz razdoblja prije Dioklecijana, kojem pripisuju one davno pronađene bunare zapadno od južnog

ulaza u Palaču. Antičkom razdoblju pripada i ulomak porfira koji je možda dio careva sarkofaga. O takvim sličnim ulomcima porfira je prije desetak godina pisao Emilio Marin. Autorice su tom prvom razdoblju priključile i fazu prvih preinaka, vezanu uz boravak pripadnika rimske carske obitelji u Palači.

Podzemnim urbanizmom nazvala je Vedrana Delonga drugu fazu koja obuhvaća ranobizantsko razdoblje 6. – 7. stoljeća te same početke zreloga srednjeg vijeka u 12. ili 13. stoljeću. Iz tog su razdoblja značajni nalazi nastambi, iz kojih potječe bogati keramički inventar, a uz nju se može vezati davno pronađeni nalaz turnjačnice u jednoj podrumskoj dvorani.

Treću fazu obilježavaju ostatci građevinskih struktura nadbiskupskog sklopa, koju prate nalazi keramičkoga arheološkog materijala, najviše ulomcima posuda, među kojima su i primjerci arhajske glaziranog posuda.

Četvrtu je fazu u razvitku pronađenih povijesnih slojeva autorica povezala s dijelom episkopalnog kompleksa i pri tome razlučila dva njegova osnovna razdoblja: ono starije iz 14. i 15. stoljeća, koje se odnosi na gotičko doba, te mlađe, oskudnije nalazima, iz druge polovine 15. i iz 16. stoljeća, koje odražava cvjetnu gotiku i renesansu. Toj bi fazi pripadale i svojedobno pronađene površine srednjovjekovnih fresaka kojima su bili oslikani antički zidovi palače, isto kao i mnogobrojni manji ulomci, od kojih su neki 2005. godine bili izloženi u MHAS-u.

I u petoj je fazi gospođa Delonga razlučila dva sloja: onaj stariji – koji nastaje poslije rušenja srednjovjekovnog episkopija 1579. godine, pa mu je prenamjena prostora postala osnovnom karakteristikom – te mlađi koji odražava razdoblje 18. i prve polovine 19. stoljeća.

Konačno, razlučen je i najmlađi sloj, kao šesta kulturno-povijesna faza, koja je identificirana najviše nalazima istočno od kompleksa Sv. Klare, u samom jugoistočnom kutu Palače, a nastala je nakon što su tijekom 19. stoljeća porušene mnoge stare kuće i izgrađene nove na tom prostoru.

Minuciozni Delongin opis kulturnih slojeva uz fotografije mnogobrojnih nalaza prati iscrpna arhitektonska dokumentacija jugoistočnog kvadranta Dioklecijanove palače, prikazana u perspektivnim crtežima koje je još ranije bio izradio Jerko Marasović slijedom svojih studija o razvitku Palače, a koja je sada, kao ilustracija osam različitih razvojnih faza od izvornog stanja Dioklecijanove palače do stanja iz sredine 19. stoljeća, dobila i svoj novi smisao.

Vrijedni su i dodatci iste autorice, kojima su oteți iz zaborava pojedini slojevi na tom prostoru, poput kuće u Kontradi sv. Klare, ili pak njezin završni osvrt *Od arheološkog nalaza do muzejskog izložka* u kome se ilustrira zaštitno-restauratorski postupak na izdvojenim keramičkim i staklenim arheološkim pronalascima u fazama prije, tijekom i poslije restauracije.

Na kraju prvog sveska objavljeni su i vrijedni prilozi drugih autora (autorica) koje su sudjelovale u kompleksnom istraživanju. Trebalo je dokumentirati mnogobrojne antičke kamene spomenike, što je vrlo pregledno uradila Ana Sunko Katavić, objelodaniti zidni ures Splitskoga episkopija, što je opet preuzela Vedrana Delonga, dok je Miran Palčok dao svoj važan prilog o tehnici i tehnologiji izrade fresaka, kojim su objašnjeni mnogi tehnički detalji. Jagoda Mardešić obradila je antičku i bizantsku keramiku pronađenu na tom istom području, dok je Maja Bonačić Mandinić obradila ulomke kamenih tokarenih posuda, za koji postoji talijanski izraz *pietra ollare*. U svom drugom prilogu ista autorica pisala je o još jednom važnom segmentu nalaza u okviru arheološke kampanje u Palači 1992. godine, a to su numizmatički nalazi.

Još druga dva priloga zaslužuju pažnju. Silva Kukoč i Anita Penović izvještale su o bizantskoj keramici 12. i 13. stoljeća, s graviranim ukrasom. Radi se o različitim tipovima keramike (tzv. spiralnog stilla, *sgraffito* ukrasa, egejske keramike i drugih tipova), a Vedrana Supan, na osnovi nalaza ljekarničkog stakla, daje svoj vrlo vrijedan prinos povijesti ljekarništva u Splitu.

Na koncu knjige priložena je opsežna bibliografija, s oko 450 bibliografskih jedinica te nacrti, a sažetak na engleskom jeziku omogućit će da ova knjiga bude dostupna i čitateljima izvan naše zemlje.

Druga knjiga sadrži katalog nalaza, što su ga izradili autori odgovarajućih tema prikazanih u prvoj knjizi. Tako je Ana Sunko Katavić prezentirala sve kamene nalaze, Miran Palčok freske, Jagoda Mardešić rimsku i bizantsku keramiku, Maja Bonačić Mandinić posude *pietra ollare*, Vedrana Delonga grubu keramiku kao i onu od pročišćene gline, Silva Kukoč i Anita Penović srednjovjekovnu i novovjekovnu slikanu keramiku, Vedrana Supan monokromno glaziranu keramiku, isto kao i kuhinjsku glaziranu keramiku te tursku keramiku, keramičke lule i keramiku 19. i 20. stoljeća, Željko Stamatović antičko i srednjovjekovno staklo, a Maja Bonačić Mandinić numizmatičke nalaze, pečate, predmete od kovine i razne druge nalaze.

Mnogobrojni slikovni prilozi, isto kao i u prvoj knjizi, objavljeni su na vrlo visokoj tehničkoj i likovnoj razini koja karakterizira cijelu ediciju.

Neka mi na koncu, kao jednom od istraživača koji je uglavnom cijeli svoj radni vijek posvetio proučavanju Dioklecijanove palače i njezinih kasnijih kulturno-povijesnih slojeva, bude dopušteno iznijeti svoj osnovni dojam nakon čitanja ovih knjiga. On bi se mogao sažeti izrazima velikog zadovoljstva i optimizma glede budućnosti istraživanja, kad znamo da je generacija današnjih istraživača u stanju proizvesti i objelodaniti ovako kvalitetne izvještaje i dokumentaciju. To služi na čast u prvom redu autorici, gospođi Delonga i svim njezinim suradnicima, ali i izdavaču – Muzeju HAS i svima onima koji su na bilo koji način pridonijeli da jedna ovakva edicija ugleda svjetlo dana.

prof. emeritus Tomislav MARASOVIĆ
Marasovićeva 8
HR – 21000 Split
tomislav.marasovic@st.t-com.hr